

Тетяна МИРОНОВА

ПРОБЛЕМА ПОШУКУ ДІАЛОГУ КОНТЕМПОРАРНОГО І КЛАСИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ТРАДИЦІЙНОМУ МУЗЕЇ

Постановка проблеми. Сучасні культуротворчі процеси позначені не тільки яскравими художніми новаціями, але й змінами у процесах музейної репрезентації. Ситуація «зростаючих швидкостей» мистецтва, карколомного розвитку найкреативніших мистецьких практик диктує новий підхід до використання художнього простору традиційного музею, визначаючи, якими якостями він повинен володіти і яким критеріям відповідати у нових умовах.

Музей у сучасних умовах постає перед необхідністю реагувати на втрату однозначності у підході до мистецьких творів. У таких умовах під питанням опинилися самі музейні структури та принципи діяльності традиційних музеїв, які в минулому вбачалися непохитними.

Важливим фактором модернізації традиційного музею виступає концептуальне мистецтво, яке є потужним аналітичним засобом для усвідомлення традицій, національної ідентичності та місця людини у сучасному глобальному світі. Сьогодні найважливішим із способів досягнення раціональних форм визнання художника, як творця є музей. Сучасний музей є не тільки скарбницею художніх цінностей, але й центром комунікації для художників, котрі дають свої твори на виставки. Саме тут вони задовольняють свою потребу визнання як у раціональній так і в ірраціональній формі, спілкуючись з відвідувачами виставки, і з колегами, і з критиками. Хоч цей процес є досить суперечливим у своїй основі.

Найкращі виставкові майданчики світу: Ермітаж, Лувр, Метрополітан і інші в останні роки сміливо поєднують контемпорарі-арт у форматі діалогу з класичним мистецтвом у традиційному музеї. Як же зробити цей синтез органічним, що необхідно, щоб навчити широкі глядацькі маси розумінню сучасного контемпорарного мистецтва, як переконати працівників традиційних музеїв сприймати сучасну художню творчість як рівноцінне класичному мистецтву явище — ці та інші питання лежать в полі розгляду даної статті.

Аналіз джерел. Вивчення цих питань на теоретичному рівні в основному є предметом зацікавлення зарубіжних дослідників: М. Руша, П. Вайбеля, Р. Сторра, Е. Хартні, Н. Варбуртона, Х. Розенбсрга, Р. Краус, Ф. Бонамі, Н. Сероти, М. Колінза, Б. Тейлора. Російські вчені: К. Андреева, І. Бакштейн, Б. Гройс, Є. Деготь, В. Мізіано, О. Міщеріна, Н. Молок, Ф. Костріц розглядають сучасне контемпоранне мистецтво у рамках традиційного музею, фокусуючись на аналізі конкретних проектів і виставок, намагаючись досягнути природу нових художніх практик, особливості сучасного мистецького процесу, позначеного не стільки прагненням до новизни, скільки можливості формування універсальної художньої мови у середовищі арт-концептів, що взаємодіють між собою. Особливе місце у цьому процесі займає масштабний проект Державного Ермітажу «Ермітаж 20/21» (куратор Д. Озерков) та запланована на 2014 рік ювілейна 10-а «Маніфеста», яка вперше зосередиться у форматі одного з найвідоміших і найбільших музеїв світу.

У вітчизняній науці розглядувані проблеми знаходяться у полі наукових студій О. Петрової, О. Баршинової, І. Голубович, В. Кабуладзе, Т. Міронової, А. Овчинникової, О. Щокіної, Т. Резнікової, В. Гриценко, О. Михеда та інших, які займаються формуванням теоретичних підходів до визначення ролі й місця сучасного контемпоранного мистецтва у просторі традиційного музею. Основні тенденції репрезентації можна також прослідкувати на прикладі каталогів крупних художніх проектів останніх років. Велика роль в аналізі теми належить кураторам-практикам: О. Баршиновій, К. Ботановій, Т. Міроновій, О. Островській-Лютій, О. Соловйову, П. Гудімову, М. Гончарта та іншим фалеристам і музейникам.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку соціокультурної ситуації, можна констатувати, що музеї набирають все більшої популярності, а отже, проблема організації ергономічного та візуально виразного дизайну виставкового простору потребують аналізу та розв'язання нових проблем. В цьому контексті виняткової вагомості набув аспект виявлення специфіки та формування функціонально-технічних характеристик музейного простору.

Зростання популярності музеїв знаходиться у пропорційності з необхідністю проектування цікавих та оригінальних експозицій. Тобто, цікавість глядачів зосереджена не тільки в площині інформації, а й в оригінальності концепції візуальної репрезентації, видовищності експозиції, використанні нових технологій.

Існує декілька рівнів взаємодії різних імпульсів традиційного музею і сучасного мистецтва — у пластичних, просторових, семіотичних та смислових імпульсах. Причому, цей процес взаємодії залежить і від самого твору, і від авторів, і від архітектурної складової самого музею і від кураторських ідей, пов'язаних з режисурою мистецьких процесів.

Сучасне художнє мислення значною мірою корегує те, що традиційно асоціюється з показом музейної колекції. Ознакою доби є те, що репрезентація стає цікавою у форматі інтерпретування. Вона перебуває у прямій залежності від зближення твору мистецтва і з глядачем, і з критиком. Останній набуває функцій акцентування, оцінювання і генерування «мовних описів» мистецьких творів.

Проблема пошуків взаємодії сучасного контемпорарного мистецтва і традиційного музею зосереджена у методології репрезентації. Зрозуміло, що традиційне дослідження сучасних практик в умовах традиційного музею ще не склалося, оскільки ці традиції формуються сучасниками. У той же час, у вітчизняному і світовому науковому середовищі існує проблема синтезу контемпорарного та класичного мистецтва у традиційному музеї як з позицій класичного мистецтвознавства так і з позицій менеджерів мистецтва. Причому, якщо у класичній традиції мистецтво характеризується як мімесис, то у сучасних практиках, на перший план виходить завдання аналітичного та формотворчого ґатунку. Важливим стає також репрезентація мистецького твору через призму ідеї (у т.ч. — кураторської), яка забезпечує можливість «іншого» прочитання твору.

Діяльність музею має бути спрямована на забезпечення балансу між адекватно відображеними художніми реаліями контемпорарного мистецтва та принципами побудови традиційного художнього музею в умовах, коли феномен репрезентації набуває самостійного значення.

Існують два типи показу творів сучасного мистецтва у традиційному музеї: прямий (коли куратор повністю виконує волю художника) і опосередкований (коли головна роль належить не митцю, а куратору). У сучасних музейно-контемпорарних проектах часто домінує постать куратора, який демонструє глядачеві не стільки твір, скільки ідею, концепт «показ показу», за відомих формувань Б. Брехта. У таких проектах художні рішення слугують часто інструментом підсилення проблематики історичного, соціологічного, політичного, гендерного та іншого характеру.

Контемпорарне мистецтво — живе і динамічне явище, тому його презентація у просторі традиційного музею теж мусить бути живим і зростаючим процесом.

Розглядаючи різноманітні форми репрезентації сучасного мистецтва і його інкорпорація у простір традиційного музею, не можна оминати питання типології існуючих музеїв, що займаються проведенням виставок сучасного мистецтва.

У сучасному світі спостерігаються процеси взаємообумовленості генези сучасних образотворчих і музейних процесів. Контемпорарне мистецтво може бути інтерпретовано в системі музейного показу у контексті просторових і смислових факторів. Кожна конкретна виставка повинна бути адаптована

під конкретний музейний простір. Ця теза набуває особливої ваги в процесі втілення контемпорарного мистецтва в рамки традиційного музею. Необхідно, щоб це була не провокація, а твір, який-би вписався в контекст класичного мистецтва. Необхідна чітка стратегія взаємодії з глядачем, зі співробітниками традиційних музеїв, з екскурсоводами. Класичним музеям необхідно вчитися знаходити нові форми подачі мистецького твору та взаємодії його з глядачем. Це може бути у формі протиставлень: споглядаючи сучасне мистецтво, глядач може його не сприймати й не розуміти, але через призму цього споглядання і співставлення він відкриває для себе новий погляд на мистецтво класичне, розуміючи, чим воно, власне його приваблює.

В той же час, «ефект присутності» контемпораного мистецтва у традиційному музеї, мусить будуватися на підставі чіткої реалізації концепції кожної конкретної виставки. Сам відбір творів мусить відбуватися принципово, професійно та бездоганно. Рівень експонованих робіт має бути високим і бути підтверджений провідними мистецтвознавцями, пройшовши через жорсткий моніторинг.

Процес введення сучасного мистецтва до традиційних музеїв повинен бути поступовим і поступальним. Світовий досвід демонструє наступну схему: на першому етапі — проведення колективних виставок; на другому — проведення персональних виставок, і на третьому етапі — створювати спеціальні фонди сучасного контемпорарного мистецтва у музеї.

Величезного значення у цьому процесі набуває постать куратора. Саме від його професійності і принципової позиції залежить успіх виставки контемпорарного мистецтва у залах традиційного музею (підбір художників, вдале облаштування музейного простору тощо). Куратор сам повинен бути переконаним та переконати музейних працівників у безпрограшності своєї виставки у форматі традиційного музею: надати чітку й обґрунтовану концепцію, підстави, шляхи реалізації. Це вимагає більш активної і тісної співпраці з художниками, пошук найефективніших форм цієї співпраці.

Особливе місце належить перформансу як формі сучасного контемпорарного мистецтва, оскільки, принцип і поле для діалогу в ньому можуть бути відображені найбільш яскраво. Сучасний проект мусить бути відкритим для глядача, спонукати його до інтерактивної співпраці. Але, орієнтуючись на глядача, куратор не повинен бути сліпим виконавцем його волі і йти на задоволення потреб споживача.

У реалізації проектів сучасного контемпорарного мистецтва в традиційному музеї важливе місце займає ситуація, пов'язана з фізичною присутністю автора. Це й можливість взяти інтерв'ю та автограф, можливість провести майстер-клас тощо. Але в будь-якому разі, визначальну роль має загальний кон-

текст, у якому конкретний проект набуває свого потрібного звучання, «...щоб виставка знаходила свою форму всередині музею» (Д. Озерков).

Розглядаючи різні форми репрезентації сучасного мистецтва у традиційних музеях слід звернути увагу на їх типологічні характеристики. Саме на цій основі виводиться виразний матеріал для співставлення.

Тобто, показ мистецького твору обумовлений середовищем, у якому відбувається репрезентація. Опускаючи у цьому параграфі спеціалізовані музеї (сучасного мистецтва — автор), неможливо не визнати, що для демонстрації контемпорарних художніх практик, нових за формою та змістом, надзвичайно важливо, у яких музеях: історичних, художніх, краєзнавчих, меморіальних тощо відбувається реалізація певного проекту. Як же впливає типологія традиційних музеїв на форми і принципи музейної репрезентації творів сучасного мистецтва.

В цьому контексті визначальним завданням вбачається виявлення пріоритетів для традиційних художніх та історичних музеїв, яке місце в них займає експозиція сучасного мистецтва, розгорнута у музейному просторі, чи знаходиться вона у взаємодії з історичним процесом розвитку мистецтва, чи, навпаки, демонструє поза історичну, позачасову природу.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що, глобальна культурологічна концепція новітнього часу «світ як великий музей», сутність якої полягає в тому, що сенси багатьох творів у нових контекстах змінюються і вони виявляються включеними у такий спосіб до сучасної «території мистецтва». Відповідно до існуючої мистецької практики, поняття «сучасне» неоднозначне по своїй суті, і по природі прагне чогось нового, радикального, революційного, перебуваючи у постійній опозиції до «історичного», «традиційного». Тому протистояння «сучасне-традиційне» у музейному просторі повинні розглядатися тільки в кожному конкретному випадку. За нинішніх умов, пріоритетним стає не стільки сам факт потрапляння твору до музейної збірки, скільки його подальше функціонування у мистецькому середовищі того чи іншого музею. Тож стратегія роботи з наявним художнім матеріалом (за умови потужного кураторського фактору) стає визначальним для артикуляції нових репрезентативних ідей. В наш час активного пошуку нової сакралізації мистецтва все активніше звучить вихідна позиція сучасного контемпорарного об'єкту в музеї з усіма його суперечливими супутніми факторами. Потрапляючи на виставку сучасного мистецтва у традиційному музеї, глядач потрапляє в стан невизначеного здивування: що можна вважати дійсно високим мистецтвом, яке місце того чи іншого твору у системі сучасних художніх вартостей: елітарність, багатозаровість, недомовленість, різноманітні «стильові маски», провокативність, епатажність тощо створюють великий простір для інтерпретацій та інсинуацій.

Найяскравішими та найперспективнішими підходами цієї взаємодії виступають: — впровадження домінуючих форм контемпорарного мистецтва у постійну практику найбільших художніх музеїв; — різноманітність експозиційних підходів; — ступінь «сприйнятливості» традиційного музею основних постулатів сучасного мистецтва, що забезпечує відповідну можливість їх відображення у музейному середовищі; — можливість різних аспектів інтеграції вітчизняного контемпорарного мистецтва у світове культурне середовище посередництвом впровадження новітніх образно-аналітичних музейних практик; — вироблення концепції варіативності системи показу мистецьких творів, адекватних сучасному світосприйняттю; — з'ясування особливості системи художнього бачення твору (часто буквально перенесення процесу творення у музейний простір) на прикладі ряду експериментальних виставок, що проводилися у провідних музеях країни; — аналітичне осмислення виняткової ролі куратора як посередника у взаємовідносинах художнього твору і музею; — визначення завдань та стратегій традиційного художнього музею, який поряд зі створенням моделей репрезентації контемпорарного мистецтва повинен бути відкритим до кардинальних змін власної культурної політики.

Важливою складовою є проникнення різних мистецьких практик сучасного мистецтва, позначених певною смисловою основою у експозиційну площину музею. Культурний феномен проникнення сучасного мистецтва у це середовище якраз і полягає у феномені самого мистецтва, заснованого на принципово іншій художній конструкції і її проникнення у сферу радикального художнього жесту, життєвих реалій.

В Україні проблема діалогу контемпорарного і класичного мистецтва в залах традиційного музею набуває своєї гостроти на початку XXI ст. Наразі спостерігається розподіл на майданчики для показу традиційного і сучасного мистецтва, а проекти їх взаємодії в одному просторі не знайшли досі своєї реалізації, та й аудиторія глядачів теж поділяється за своїми уподобаннями. Це засвідчує, що просвітницький процес у сфері популяризації контемпорарного мистецтва тільки розпочався. «Нам важливе просвітництво, — переконаний Д. Озерков, — тобто, важливо показати, що поряд з твоїми улюбленими картинами може бути щось інше, що тобі може бути цікаво, чого ти ще не знаєш... Нам важливо показати те, чого ще ніхто не бачив». Музейний простір — територія варіативна і багатогранна, здатна розкривати природу сучасного в найрізноманітніших смислових інтонаціях, яким є наприклад, несподіваний показ контемпорарного твору в історичному контексті, або діалог концептуальних протиставлень, поєднуючи непоєднане. У цьому просторі іноді набуває значення не віднайдення найновішого, але зацікавлення переграти, переглянути, перепрочитати відоме, знайти у ньому нові змістові сенси. Співпраця трьох складових

сучасного культуротворення в її характерній саморефлексії об'єднує художника, мистецький твір та музей, пропонуючи найрізноманітніші варіації і ходи. Цей досить хаотичний і спонтанний саморефлекторний процес вимагає від традиційного музею поступальної динаміки, в основі якої лежать основоположні мистецькі процеси, що змушують відбирати до своїх колекцій кращі зразки контемпорарного мистецтва. Тому для традиційного музею є принципово важливою здатність сформувати свою власну позицію по відношенню до можливостей репрезентації сучасного мистецтва, нового погляду на природу сучасного.

Зрозуміло, що епатажні подачі шокуючих мистецьких творів в просторі традиційного музею, як правило, супроводжуються шквалом критики і неприйняття. Однак, саме це дає музею нове життя і забезпечує величезну кількість нових відвідувачів.

Таким чином, процес інкорпорації сучасного контемпорарного мистецтва у простір традиційних музеїв є складним і неоднозначним. Але головне у ньому те, що цей процес — невідворотний. Тобто, пошуки взаємодії між усіма учасниками є обов'язковою ознакою часу. Протягом останнього десятиліття, традиційний музей залишається майданчиком пошуків нового і збереження традицій минулого, саме в цьому й полягає потужність і можливість репрезентації на його теренах широкого поля контемпорарного мистецтва, без якого неможливий подальший поступ сучасного мистецького життя.

1. *Андреева Е.* Постмодернизм: Искусство второй половины XX начала XXI века. — СПб., 2007.
2. *Бессонова М.* Классический музей и современное искусство // Декор. искусство. — 1993. — № 1–2. — С. 52–54.
3. *Боровский А.* Современное искусство и музей // Искусство XX века: Итоги столетия. Избр. материалы науч. конф. 1999. — СПб., 2003. — С. 37–40.
4. *Брайнен-Пассек В.* О постмодернизме, кризисе восприятия и новой классике // Новый мир искусства. — СПб., 2002. — № 5. — С. 52–54.
5. *Буррио Н.* Современное искусство и репрезентация // Худож. журнал. — М., 1997. — № 17. — С. 34–36.
6. *Ваттимо Д.* Музей и восприятие искусства в эпоху постмодерна // Худож. журнал. — М., 1999. — № 23. — С. 26–28.
7. *Гройс Б.* Искусство как авангард экономики // Максимка. — 1999. — № 4. — С. 46–48.
8. *Гройс Б.* Медиаискусство в музее // Худож. журнал. — М., 2002. — № 40. — С. 50–52.
9. *Гройс Б.* Что такое современное искусство: Лекция // Митин журнал. — 1997. — № 54. — С. 25–28.
10. Искусство против географии: К 10-летию галереи Марата Гельмана / Каталог. — М.; СПб., 2000.

11. Калугина Т. Художественный музей как феномен культуры. — СПб., 2001.
12. Райскин М. Музей в XXI веке: идеи, проекты, здания // Артхроника. — 2006. — № 4. — С. 68.
13. Тутицын В. Музеологическое бессознательное // Худож. журнал. — М., 1999. — № 23. — С. 48–52.

Анотация. В статті досліджується проблема пошуку діалогу контемпорарного й класичного мистецтва у традиційному музеї. Аналізуються шляхи інкорпорації контемпорарного мистецтва у музейний простір, розглядається досвід провідних світових музеїв у цьому контексті. Особлива увага приділяється визначенню ролі куратора, музейного працівника та глядача у підготовці сучасних проектів у традиційному музеї. На підставі наведеної інформації, виводиться авторська теза про неминучість постійної «присутності» у недалекому майбутньому контемпорарного мистецтва у класичному музеї.

Ключові слова: традиційний музей, контемпорарне мистецтво, мистецькі проекти.

Анотация. В статье исследуется проблема поиска диалога контемпорарного и классического искусства в традиционном музее. Анализируются пути инкорпорации контемпорарного искусства в музейное пространство, рассматривается опыт ведущих мировых музеев в этом контексте. Особенное внимание уделяется определению роли куратора, музейного работника и зрителя в подготовке контемпорарних проектов в традиционном музее. На основании приведенной информации, выводится авторский тезис о неизбежности постоянного «присутствия» контемпорарного искусства в классическом музее.

Ключевые слова: традиционный музей, контемпорарне искусство, художественные проекты.

Summary. This paper examines the problem of finding dialogue contemporary and classical art in traditional museum. Analyzes the ways contemporary Art incorporation of art in a museum space, is considered the world's leading museums of experience in this kontekst. Especial focuses on defining the role of curator, museum professionals and the audience in preparation contemporary Art projects in a traditional museum. On the basis of the information displayed on the author's thesis of the inevitability of a permanent «presence» contemporary Art classic art museums.

Keywords: traditional museum, contemporary Art, art projects